

ORANGUTANLARA YARDIM

Helmut HEIMPEL

Kızıl saçlı Asyalı orangutan (Pongo pygmaeus) bir zamanlar Asyanın güney doğusunda yaşamaktaydı. 1000 yıl öncesine kadar Borneo'da kesin olarak insandan çok orangutan bulunuyordu. Zamanımızda bu hayvan türüne sadece Endonezya Adalarından ikisinde; Sumatra ve Borneo'da rastlanmaktadır. Uzmanların tahminlerine göre hâlen buralarda yaklaşık 4000 kadar insansı maymun yaşamakta; bunun 1000'i Kuzey Sumatra'nın bâkir ormanlarında, 3000'i de Borneo'da bannmaktadır.

Yerlilerin dilinde "orman adamı" deyişiyle anılan orangutanın boyu yaklaşık 1,5 metreyi bulmakta, ağırlığı ise 50 ile 70 kg. arasında değişmektedir. Kılları pas kırmızısı renginde ve özellikle yavrularda sıktır. Yüz ve avuç içleri çıplak, gri mavi renktedir.

Orangutanlar kendilerini tropikal ormanların çeşitli meyveleri, yaprakları, kabukları ve körpe palmiye fidanları ile beslerler. En çok sevdiği besinin Hindistan cevizi büyüklüğünde olan ve onun sert ve dikeklili kabuklarını büyük bir maharetle açabildiği Durian meyveleri olduğu sanılır. Olgun meyveleri aramak, orangutanları küçük gruplar halinde bâkir ormanlara yayılarak dolaşmağa zorlar. Yaşamlarını sürdürdükleri sahalar ağaçlar kesilerek çıplak bırakıldığında (buna gerek Sumatra'da gerekse Borneo'da sık rastlanılmaktadır) orangutanlar bu defa civardaki bitkilere saldırmakta ve yerliler tarafından tehdide uğramaktadırlar. İnsansı maymunlar tepelerde yaklaşık 2000 metre yüksekliğe tırmanma cesaretini gösterirler. Sulak yerlerden, sadece bitkilerden oluşan bir köprü imkânı yaratılmış ise ve ayakları ıslanmadan karşı tarafa geçebileceklerinde kanaat getirirlerse buna teşebbüs ederler.

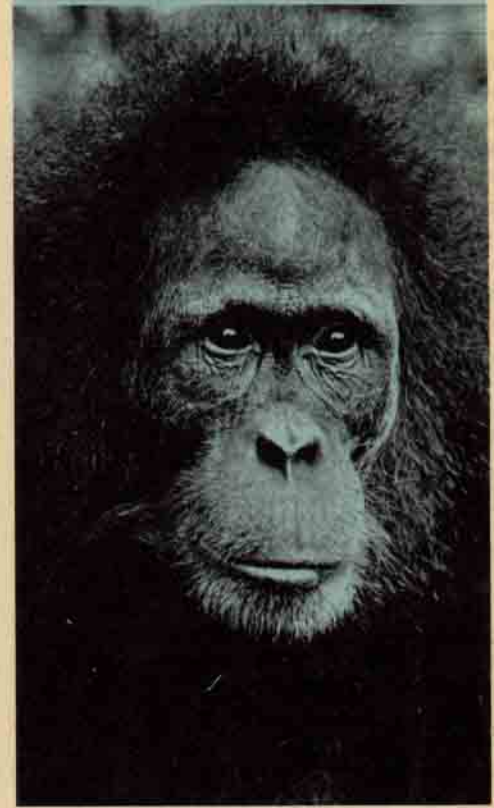
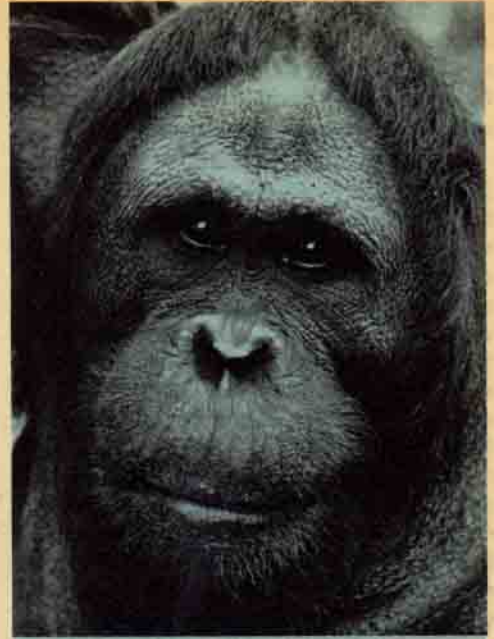
Orangutanlar 10 yıldan sonra erginlik çağına erişirler, ancak bu hayvanat bahçelerinde daha erken gerçekleşmektedir. Gebelikleri 255 ile 275 gün arasında değişir. Takriben 1,5 kg. gelen yenic doğan yavru doğumundan hemen sonra sıkıca anneye kenetlenir. 3 ile 4 yıla kadar uzayabilen emzirme döneminde anne tekrar gebe kalama-

maktadır. Yavrular 4 yaşına geldiklerinde kendi başlarına buyruk olabilmekte, gruplaşarak dolaşabilmektedirler. Asyalı insansı maymunlar fazla sıyla ihtisaslaşmış ve nadiren yere inen ağaç hayvanlarıdır. Geceyi büyük ağaçların kalın dallarında kurdukları uyku yuvalarında geçirirler. Yavru bir insansı maymunun zekâsı aşağı yukarı aynı yaştaki bir çocuğun zekâsına eşittir. Ancak geliştikçe insan ve hayvan arasındaki uçurum fazlalaşmaktadır. İnsana benzeyen maymun yavrusundan zamanla kaslı, kuvvetli ve kendini sadece bâkir ormanlarda yaşam mücadelesine veren ağaç hayvanı oluşmaktadır.

Orangutanları ana vatanlarında incelemek zamanımızda bile yorucu bir inceleme gezisini gerektirmektedir. 1973 yazında "Dünya Yaban Hayatı Fon'unun" desteğiyle aynı amacı güden küçük bir grupla, Endonezya'nın yanlarına ulaşılması çok güç olan hayvanlarını incelemek üzere bir geziye çıkabilme ve bu arada Sumatra'nın balta girmemiş tropikal ormanlarına kadar girebilme şanslılığına erişebildim.

Kuzey Sumatra'nın ana merkezlerinden biri olan Medan'dan kuzeye doğru ciplerle yola koyulduk. Muazzam kauçuk ve maya ağacı plantasyonları arasından yol volkanik yöreye doğru uzanıyordu. İssız araziler ile Kebonjahe ve Sigalagalle gibi ekzotik görüntülü köylerin arasından 10 saatlik bir yolculuktan sonra Sumatra'nın en kuzey ve en vahşî kasabası olarak bilinen Atjeh'e vardık. Yol gittikçe daralmakta ve nihayet Alas nehrinin vadisinde taşlık bir köy

yolunda son bulmaktaydı. Bâkir tropikal ormanların ortasında Balatulu yerleşim merkezinin yakınında, daha sonraki günlerde ormandaki incelemelerimize başlamak üzere çadırlarımızı kurduk. Tetkiklerimize genellikle sık tropikal ormanlara biraz olsun dalabilmek imkânı veren sulak yerlerden başlayabildik. Alas vadisindeki tropikal orman, en yükseği yaklaşık 40 metreyi bulan birçok ağaç gruplarından oluşmaktaydı. Çeşitli ficus (kauçuk) türleri, palmiyeler, (sarmaşıklar) ve hurmalar familyasından olan türler ve sarılıcı bitkiler ormanın yapraklarından oluşan çatısını meydana getirmekte ve toprağı alaca karanlığa boğmaktaydı. Bâkir ormanın ağaç gövdelerinde çok çeşitli orkideler yetişmiş, asma dalların arasını eğrelti otları bürümüştü. Vahşi ve karışık sesler bütün ormanı kaplamaktaydı : Boyuzlu kargalar ve gaga burunlu kuşların sesleri kulakları tırmalamakta, bu arada Gibbon maymunlarının (Simianglar) ve makakların keskin ve sert çığlıkları işitilmekte, Ağustos böceklerinin yeknesak şarkıları ile nehrin fışıldiyarak akışı bu tabloyu daha da süslemekteydi. Bölgenin en ilginç sakinlerinden olan Sumatra gergedanı ve orangutanla yüz yüze gelebilmek gerçekten çok zayıf bir ihtimaldi. Ancak dolaştıkları alanlar, uyku yuvaları ve beslendikleri yerler onların varlıklarından bizlere biraz olsun ipucu verebiliyordu. Bâkir ormandaki 'geçitlerde bu kızıl saçlı "kardeşlerden" birkaçını dallarda keşfedebilme gibi büyük bir şansa sahip olunabilirse; işte o zaman mutluluk sonsuz oluyor ve seyahatin bütün yorgunluğu birden unutuluyordu. Bu orangutanların belki Tabiatı Koruma Merkezlerindeki yarı vahşi hayvanlardan olmaları düşüncesi bile, bu anın mutluluğunu gölgeliyememekteydi.



20.000 km²lik bir sahayı kapsayan (yaklaşık olarak İsviçre'nin yarı alanı) Kuzey Sumatra'nın bu muazzam balta girmemiş tropikal ormanlarında, 1936'larda o zamanki Hollanda Koloni Hükümeti tarafından Leuser dağlarının (3400 mt) eteklerinde, tehlide uğrayan Asyalı insansı maymunların, Sumatra gergedanı ve diğer hayvanların korunmalarını sağlamak amacıyla 6000 km²lik geniş bir Koruma Bölgesi tesbit edilmişti. Daha sonraki Endonezya Hükümeti de bu bölgenin varlığını tanımıştı. Yeni Hükümetin iş başına gelmesinden sonra, maalesef bir yandan bu işler için gerekli olacak paranın ayrılmayışı; diğer yandan da halkın tabiatın korunmasına

İnsansı maymunlar bireycilerdir; bu sadece çeşitli saç süslerinde görülmemektedir.

karşı gösterdikleri anlayışın gittikçe azalışı nedeniyle, bugün için pratikte uygulanması mümkün olamayacak veya zoraki uygulanabilecek o güzel Tabiatı Koruma Kanunları tatbik edilemeyerek sadece kâğıt üzerinde kalmaktadır.

Leuser dağının civarındaki bâkir bölgeler insanlardan sanki yokundu. Sadece Alas nehri boyunca Atjeh kabilesi tarafından işgâl edilmiş tek tük yerleşim alanlarına rastlamak mümkündür. Buranın yerlileri ağaçları yakarak çıplak sahalar kazanmaya çalışmakta, meyveler toplayarak orman hayvanlarına tuzaklar kurmaktaydılar. Bâkir orman bitkileri arasında Hint kenevirini esrar üretimi için yetiştirmeleri pek de rivayet olmasa gerek. Yerliler arasında Leuser Koruma Bölgesi için ciddi şekilde tehlikeli sayılabilecek hırsızlama avlanan bir çok kişiye rastlanılmaktaydı. Yakın bir zamana kadar bölgenin korunmadan ne kadar yoksun olduğunu, bölgeden birkaç yüz km. mesafede yaşayan sadece iki koruma memurunun görevlendirilmiş oluşu ispatlamaya yeterliydi.

Birkaç yıl önce "Dünya Yaban Hayatı Fonunun" girişimi ile Hollanda Üniversiteleri ve bir Vakıfla müştereken Leuser Koruma Bölgesi için bir Cemiyet kuruldu. Böylece, Cemiyetin desteğiyle Leuser bölgesinin ortasında esaretten kurtulan orangutanlar için bir Araştırma ve Rehabilitasyon Merkezinin tesisi sağlanmış oldu. Binaları bambu kamışından yapılmış olan Merkez, hâlen Hollandalı birer genç araştırmacı olan Ryksen çifti tarafından yönetilmektedir. Merkezde "Dünya Yaban Hayatı Fonu'nun" yardımıyla, bir zamanlar hırsızlama avlanan yerlilerden oluşan 15 kişi koruma görevlisi olarak eğitilmektedir. Burada genellikle çiftçi ve hırsızlama avlananlardan geri alınan insansı maymunlar tekrar sıhhatlerine kavuşturulmakta ve yavaş yavaş bâkir ormanlardaki yaşamlarına alıştırmaya çalışılmaktadır.

Ehlileştirilmiş orangutanlar ile ilk araştırma deneylerini 1961 yılında Borneo adasındaki Bako - Koruma Bölgesinde Barbara Harrison gerçekleştirmiştir. Sumatra'da da geniş çapta buna benzer çalışmaların yürütülmesine başlanacaktır. Bugüne dek Alas vadisinde 16 insansı maymun eğitilmiştir. Buradaki vahşi bölgelerde ehlileştirilme, vahşi orangutanların yaşadığı Merkezden daha kolay olmakta; serbest bırakılan hayvanlar derhal başkaları ile münasebet kurabilmektedir-

ler. Sadece hırsızlama avlananlarca annelerinin kaybetmiş çok küçük yavrular biraz problemlidir. Yavru insansı maymunlara ağaçlara tırmanmayı öğretmek gerekmektedir; çünkü insanlar tarafından eğitilen orangutanlar ilginç bir şekilde kendiliklerinden tırmanmayı becerememekte, hattâ doğup büyüdükleri yerlerden bile ürkmektedirler. Ancak bu hayvan yavruları ile fazlasıyla meşgûl olduğunda insanlara çok çabuk alışmakta ve o zaman da bâkir ormanlara geri dönmeyi arzulamamaktadırlar. Dikkat ve ihtimam biraz azaldığında vahşi hayvanların hücumuna uğrayıp kayıplar verebilirler. Bu nedenle en uygun ortamın yaratılabilmesi için koruyucuların geniş çapta ruhsal davranışları ile iç sezilerine ihtiyaç duyulmaktadır. Birkaç aydır Leuser Koruma Bölgesinin kuzey yakasında İsviçre'liler tarafından yönetilecek olan ikinci bir merkez daha inşa halindedir. Bu Merkezde de yavru orangutanların bakımı ile uğraşılacaktır.

Kuzey Sumatra'da yaklaşık olarak 1000 insansı maymunun yaşadığı bilinmekle beraber, zaman zaman onların varlıkları da tehlikeye düşmektedir. Zürih'li Dr. Kurt'un verdiği bilgilere göre, Kuzey Sumatra'da hâlen yılda yaklaşık olarak 200 orangutan yakalanmakta veya öldürülmektedir. Yavru insansı maymunlarla ticarete girişmeyi yıllar önce "Uluslararası Hayvanat Bahçeleri Birliği" almış olduğu bir kararla yasaklamıştır. Bununla beraber Doğu Asya'da hâlen yakalanmış yavru orangutanlar için yüksek fiyatlar ödeyebilecek ve böylelikle hırsızlama avlananları bu yola yöneltecek yeterince "meraklı" bulunmaktadır. Ayrıca, bir taraftan bâkir ormanların sınırlarının yıldan yıla arazi kazanmak amacıyla daraldığı düşünülecek; diğer taraftan da çoğunlukla askerî çevrelerden gelen ve avcılığı spor olarak benimseyenlerin heveslerini buralarda rahatlıkla alabildikleri gözönünde bulundurulacak olursa, Kuzey Sumatra'nın bâkir tropikal ormanlarının bir zamanlar hakimi olan hayvanlar âlemini tehdit eden tehlike bütün çiplaklığı ile ortaya çıkmaktadır.

Bugün için, "Dünya Yaban Hayatı Fonu" ile Endonezya makamlarının müşterek çabaları sayesinde Leuser Koruma Bölgesindeki orangutan neslinin devamını sağlayabilmelerini ümitte beklemekten başka çare yoktur.

*KOSMOS'dan
Çeviren : Dr. Ülkü UYSAL*

●Çocuklar donmamış beton gibidir, üzerlerine ne düşse iz yapar.

Haim JINOTT